

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2008, sp. zn. 29 Cdo 4498/2007

Případná neplatnost ujednání o úrocích ve smlouvě o úvěru nezpůsobuje sama o sobě (vzhledem k povaze takové smlouvy a k jejímu obsahu) neplatnost smlouvy o úvěru jako celku. Úprava obsažená v § 502 obch. zák. posiluje princip obsahové oddělitelnosti té části právního úkonu (smlouvy o úvěru), která se týká úroků, od dalších částí takové smlouvy (§ 41 obč. zák.).

Rozsudek
Nejvyššího soudu

ze dne 10.12.2008, sp. zn. 29 Cdo 4498/2007

Z odůvodnění:

Rozsudkem ze dne 6. září 2006, č. j. 41 Cm 44/2004 - 118, zamítl krajský soud žalobu, kterou se žalobkyně (K., s. r. o.) domáhala vůči žalované správce konkursní podstaty úpadkyně T., spol. s r. o., vyloučení ve výroku specifikovaných nemovitostí ze soupisu majetku konkursní podstaty úpadkyně.

K odvolání žalobkyně vrchní soud ve výroku označeným rozsudkem změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že vylučovací žalobě vyhověl.

Odvolací soud - vycházející ze skutkového stavu věci zjištěného soudem prvního stupně - dospěl na rozdíl od soudu prvního stupně k závěru, že smlouva o úvěru, kterou dne 14. prosince 1998 uzavřela společnost K., s. r. o. (jako věřitelka), s pozdější úpadkyní (jako dlužnicí), není neplatná jako celek vzhledem ke sjednané výši úroků. Dále poukázal na to, že společnost K., s. r. o., nabyla sporné nemovitosti od pozdější úpadkyně na základě smlouvy o zajišťovacím převodu vlastnického práva ze dne 14. prosince 1998 (s právními účinky vkladu k 6. květnu 1999), a že společnost K., s. r. o. (jako prodávající), převedla nemovitosti kupní smlouvou ze dne 14. prosince 1999 na žalobkyni. Žalovaná tedy sepsala do konkursní podstaty majetek, k němuž jí nesvědčilo žádné právo.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná dovolání, namítajíc, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci [tedy, že je dán dovolací důvod uvedený v § 241a odst. 2 písm. a) zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“)] a požadujíc, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí zrušil a věc vrátil odvolacím soudu k dalšímu řízení.

Konkrétně dovolatelka odvolacímu soudu vytýká, že nezhodnotil správně platnost smlouvy o zajišťovacím převodu vlastnického práva a že ve světle závěrů plynoucích z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 5. prosince 2006, sp. zn. 33 Odo 188/2005 (tento rozsudek byl uveřejněn v časopise Právní rozhledy číslo 9, ročníku 2007, str. 336 - 339) a z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 22. února 2006, sp. zn. 29 Odo 728/2003 (tento rozsudek byl uveřejněn

pod číslem 15/2007 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek - dále též jen „R 15/2007“) šlo o smlouvu uzavřenou v rozporu s účelem zákona, když jejím smyslem bylo neplatné sjednání tzv. propadné zástavy.

Dovolatelka rovněž nesouhlasí se závěrem odvolacího soudu, že úvěrová smlouva byla případně neplatná jen v části týkající se smluvených úroků, akcentujíc neoddělitelnost této části úvěrové smlouvy od ostatního obsahu smlouvy.

Žalobkyně ve vyjádření navrhuje dovolání zamítnout, majíc závěry napadeného rozhodnutí za správné.

Zákonem č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčním zákonem), byl s účinností od 1. ledna 2008 zrušen zákon o konkursu a vyrovnání (§ 433 bod 1. a § 434), s přihlédnutím k § 432 odst. 1 insolvenčního zákona se však pro konkursní a vyrovnací řízení zahájená před účinností tohoto zákona (a tudíž i pro spory vedené na jejich základě) použijí dosavadní právní předpisy (tedy vedle zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění účinném do 31. prosince 2007, dále též jen „ZKV“) i občanský soudní řád ve znění účinném do 31. prosince 2007.

Dovolání je přípustné podle § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř., není však důvodné.

Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a ze spisu se nepodávají, Nejvyšší soud se proto - v hranicích právních otázek vymezených dovoláním - zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelkou, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nebyl zpochybněn a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

Podle ustanovení § 553 zák. č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále též jen „obč. zák.“), splnění závazku může být zajištěno převodem práva dlužníka ve prospěch věřitele [zajišťovací převod práva (odstavec 1)]. Smlouva o zajišťovacím převodu práva musí být uzavřena písemně (odstavec 2).

V otázce výkladu smlouvy o zajišťovacím převodu práva (§ 553 obč. zák.) sjednotil Nejvyšší soud svou rozhodovací praxi i rozhodovací praxi soudů nižších stupňů rozsudkem velkého senátu obchodního a občanskoprávního kolegia ze dne 15. října 2008, sp. n. 31 Cdo 495/2006, jež je veřejnosti k dispozici na webových stránkách Nejvyššího soudu. V tomto rozsahu (na který v podrobnostech odkazuje) formuloval Nejvyšší soud následující závěry:

1) Zajišťovacím převodem práva ve smyslu ustanovení § 553 obč. zák. se i bez výslovného zakotvení rozvazovací podmínky ve smlouvě rozumí ujednání o převodu práva s rozvazovací podmínkou, jejímž splněním se vlastníkem věci bez dalšího stává původní majitel

(dlužník, který toto zajištění dal); jde o úplatný převod práva.

2) Zajišťovací převod práva ve smyslu ustanovení § 553 obč. zák. nelze sjednat jako fiduciární převod práva.

3) Smlouva o zajišťovacím převodu práva, která neobsahuje ujednání o tom, jak se smluvní strany vypořádají v případě, že dlužník zajištěnou pohledávku věřiteli řádně a včas neuhradí, je absolutně neplatná. Totéž platí, obsahuje-li uvedená smlouva v dotčeném směru pouze ujednání, podle kterého se věřitel při prodlení dlužníka s úhradou zajištěné pohledávky bez dalšího (nebo na základě jednostranného úkonu věřitele) stane trvalým vlastníkem převedeného majetku při současném zániku zajištěné pohledávky.

4) Zajišťovací převod vlastnického práva lze sjednat formou kupní smlouvy, ve které bude splatnost dohodnuté kupní ceny vázána k okamžiku splatnosti zajišťované pohledávky, s tím, že bude-li zajištěná pohledávka včas a řádně splněna (čímž se obnoví vlastnické právo dlužníka), zanikne věřiteli povinnost k úhradě kupní ceny, a s tím, že nedojde-li k řádné a včasné úhradě zajištěné pohledávky, započte se kupní cena na zajišťovanou pohledávku. Věřitel by se v takovém případě měl smluvně pojistit proti tomu, aby v důsledku účelového chování dlužníka (spočívajícího v tom, že dlužník ke dni splatnosti neuhradí jen minimální část zajištěné pohledávky) nebyl nucen vrátet jako důsledek dlužníkovy prodlení podstatnou část kupní ceny.

5) Zajišťovací převod vlastnického práva lze sjednat také formou ujednání, podle kterého bude věřitel oprávněn majetek zpeněžit dohodnutým způsobem a vrátit dlužníku případný přebytek zpeněžení (tzv. hyperochu). Takové ujednání (jež předpokládá, že až do zpeněžení zajištění bude dlužník v prodlení s plněním zajištěné pohledávky), se neobejde bez dohody o tom, jaký vliv na vlastnické právo věřitele k takovému majetku bude mít byť pozdní uspokojení pohledávky dlužníkem z jiných zdrojů a na jaký účel mají být v této době použity užité vzešlé ze zajištění.

6) I v případě, že se pohledávka zajištěná zajišťovacím převodem vlastnického práva stala splatnou před prohlášením konkursu na majetek dlužníka, ale zajištění ke dni prohlášení konkursu trvá (nebylo vypořádáno způsobem předvídaným ve smlouvě), sepíše správce konkursní podstaty předmět zajištění do konkursní podstaty jako vlastnictví úpadce; postup podle § 27 odst. 5 ZKV nepřichází v úvahu. Zajištěný věřitel má pouze právo přihlásit svou pohledávku do konkursu vedeného na majetek dlužníka jako zajištěnou (s právem na oddělené uspokojení z výtěžku zpeněžení zajištění); vyloučení zajištění ze soupisu majetku konkursní podstaty se z titulu takového vlastnictví úspěšně domoci nemůže.

V této věci zkoumaná smlouva o zajišťovacím převodu práva těmito judikatorním závěrům odpovídá (zajišťovací převod vlastnického práva k nemovitostem v ní byl sjednán způsobem označeným pod bodem 5/), přičemž k vypořádání zajištění způsobem předvídaným ve smlouvě (prodejem nemovitostí žalobkyni a zúčtováním kupní ceny) došlo před prohlášením konkursu (konkurs byl prohlášen téměř 3 roky poté).

Dovolání proto potud důvodné není.

Podle ustanovení § 41 obč. zák., vztahuje-li se důvod neplatnosti jen na část právního

úkonu, je neplatnou jen tato část, pokud z povahy právního úkonu nebo z jeho obsahu anebo z okolností, za nichž k němu došlo, nevyplývá, že tuto část nelze oddělit od ostatního obsahu.

Dle ustanovení § 497 zák. č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku (dále též jen „obch. zák.“), smlouvou o úvěru se zavazuje věřitel, že na požádání dlužníka poskytne v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky, a dlužník se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky.

Z ustanovení § 502 odst. 1 obch. zák. se dále podává, že od doby poskytnutí peněžních prostředků je dlužník povinen platit z nich úroky ve sjednané výši, jinak v nejvyšší přípustné výši stanovené zákonem nebo na základě zákona. Nejsou-li takto úroky stanoveny, je dlužník povinen platit obvyklé úroky požadované za úvěry, které poskytují banky v místě sídla dlužníka v době uzavření smlouvy. Jestliže strany sjednají úroky vyšší nepřipustné podle zákona nebo na základě zákona, je dlužník povinen platit úroky ve výši nejvýše přípustné.

Na podporu argumentu, že úvěrová smlouva je pro neplatnost ujednání o úrocích neplatná jako celek, cituje dovolatelka pasáž z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 15. prosince 2004, sp. zn. 21 Cdo 1484/2004 (tento rozsudek byl uveřejněn v časopise Soudní judikatura číslo 2, ročníku 2005, pod číslem 13), podle které: „Je-li neplatné ujednání o výši úroků obsažené ve smlouvě o půjčce, z povahy právního úkonu a ani z jeho obsahu nevyplývá, že by tuto část nebylo možné oddělit od ostatního obsahu smlouvy. Smlouva o půjčce je však neplatná pouze v ujednání o výši úroků jen tehdy, jestliže oddělení této části od ostatního obsahu smlouvy nebrání ani okolnost, za nichž ke smlouvě došlo.“

K oddělitelnosti absolutně neplatné části právního úkonu dále cituje rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. dubna 2002, sp. zn. 26 Cdo 379/2001 (jenž je veřejnosti k dispozici na webových stránkách Nejvyššího soudu), který se dovolává i starší judikatury, zejména rozsudku bývalého Nejvyššího soudu ČSR, uveřejněného pod číslem 3/1981 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek (dále též jen „R 3/1981“).

K tomu Nejvyšší soud uvádí, že úprava smlouvy o úvěru v obchodním zákoníku se od úpravy smlouvy o půjčce, jejímž výkladem se zabýval výše cit. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 1484/2004, významně liší již tím, že ustanovení § 502 odst. 1 obch. zák. přiznává věřiteli právo požadovat úroky z poskytnutých peněžních prostředků i tehdy, není-li jejich výše v úvěrové smlouvě sjednána. Zakotvuje ostatně (v poslední větě) výslovně i řešení situace vzniklé tím, že strany sjednají v úvěrové smlouvě úroky vyšší než přípustné podle zákona nebo na základě zákona.

Takovou úpravou je pro vztahy založené úvěrovou smlouvou uzavřenou podle § 497 a násl. obch. zák. posílen princip obsahové oddělitelnosti té části právního úkonu (úvěrové smlouvy), jež se týká úroků a odvolací soud tudíž nepochybil, jestliže v tomto právním rámci uzavřel, že případná neplatnost ujednání o úrocích (z příčin tvrzených dovolatelkou) nezpůsobuje v souzené věci neplatnost úvěrové smlouvy jako celku. Tento jeho závěr odpovídá judikatorním východiskům obsaženým k výkladu § 41 obč. zák. v již zmíněném R 3/1981 a neprotiví se ani závěrům, jež u jiného typu smlouvy (smlouvy o půjčce) podal Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 21 Cdo 1484/2004.

Dovolání proto ani v této části není důvodné.

Nejvyšší soud proto dovolání zamítl podle ustanovení § 243b odst. 2 o. s. ř.